

УДК 371.13

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.47425

ТВОРЧО-КОМУНІКАТИВНА ПОЗИЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

© Л. С. Левченко

Динаміка розвитку суспільства та поява нових можливостей для розкриття професійного потенціалу сучасного фахівця в галузі освіти вимагають детального розгляду питання щодо комунікативної підготовки майбутніх учителів, створення відповідних умов для активізації у них творчої комунікативної позиції, що сприятиме подальшому удосконаленню рівня професіоналізму педагогічних кадрів. У статті визначається розвиток особистісної потреби у комунікативній діяльності, забезпечення високого рівня володіння системою комунікативних умінь

Ключові слова: творча особистість, позиція особистості, спілкування, комунікативна позиція, комунікативна активність, педагогічна діяльність

The dynamics of the development of society and the emergence of new opportunities to expand a professional potential of the modern specialist in the field of education require detailed consideration of the issue of communication training of future teachers, the creation of appropriate conditions for enhancing the creative communicative attitude that will be improving the level of teacher's professionalism. The development of personal needs in communicative activities, ensuring a high level of mastery of the communication skills system was determined in the article

Keywords: creative personality, personality's attitude, communication, communicative attitude, communicative activities, educational activities

1. Вступ

Загальноприйняте розуміння освіти як засвоєння людиною досвіду минулих поколінь вступає сьогодні в гостру суперечність з її потребою у творчій самореалізації, з необхідністю людини і суспільства вирішувати нові, раніше не відомі суттєві проблеми світу, що стрімко і непередбачено змінюються. Стало реалією потужне зростання уваги сучасної вітчизняної і зарубіжної психології і педагогіки до проблеми професійної творчості учителя, викладача, студента, учня. Ми стали свідками ствердження на нашому демократичному освітньому полі світових досягнень теорії і практики творчої самореалізації особистості (Григорій Сковорода, Абрахаам Маслоу, Карл Роджерс, Антон Макаренко, Василь Сухомлинський та інші). Це одна з фундаментальних і прогресивних теорій ХХ–ХХІ століть, яка допомагає ствердитися й реалізуватися людині в умовах тих грізних викликів, які кожний із нас відчуває щоденно.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Проблема професійного розвитку фахівця, становлення його професіоналізму в контексті сучасних гуманістичних підходів успішно розробляється в психології праці, професійній педагогіці, що знаходить своє відображення у науковому доробку А. Деркача, Є. Климова, Т. Кудрявцева та ін. [1–4].

Вагою за своїми теоретичними і методичними результатами наукові надбання закладають філософсько-методологічні, психолого-педагогічні, методико-технологічні орієнтири подальшого наукового осмислення проблеми підготовки освітянських кадрів до високопродуктивної професійної праці, формування їх педагогічної творчості, майстерності, професіоналізму як інноваційного вектора розвитку вищої педагогічної школи і водночас сталої традиції світової освітньої практики та вітчизняної педагогічної освіти.

Багатший історико-педагогічний досвід досліджень проблематики професійної праці педагога, його професійної творчості та майстерності, а також їх становлення і розвитку накопичено у передовій громадській, філософсько-педагогічній думці, що пройшла тривалий і динамічний шлях еволюції під впливом різноманітних соціально-економічних, культурно-політичних, морально-психологічних, освітньо-виховних факторів. На зламі ХХ–ХХІ століть активізувалися безпосередні комплексні вітчизняні та зарубіжні дослідження проблем педагогічної творчості, майстерності, професіоналізму, інноваційних педагогічних технологій (Н. Гузій; І. Зязюн; Н. Кічук; Н. Кузьміна; М. Лазарев; О. Пехота; Л. Пуковська; Є. Рогов та ін.) [5–8].

Історико-педагогічний аналіз наукової літератури та суспільної практики засвідчив високу соціальну цінність і значущість творчої та майстерної професійної праці педагога та ефективних шляхів становлення його педагогічної творчої майстерності, професіоналізму; виявив генезис вироблених суспільно і професійно значущих пріоритетів у розумінні сутності й технологічних засад професійного мистецтва педагога, творчо-комунікативну позицію майбутнього вчителя протягом усієї історії розвитку передової громадської та філософсько-педагогічної думки. До того ж вивчення поглядів видатних педагогів – мислителів минулого щодо професії педагога, організації його підготовки дозволяє знайти внутрішні смислові зв'язки фундаментальних класичних положень із різноманітними сучасними науково-теоретичними концепціями і технологіями, що забезпечує обґрунтований підхід до подальшого розгляду проблем творчо-комунікативної позиції учителя, як і визначення дієвих шляхів їх становлення та розвитку сучасній системі неперервної педагогічної освіти.

Сучасний рівень науково-методичних здобутків вітчизняної школи щодо підготовки освітянських кадрів до творчо-комунікативної позиції, як бачимо, закладається у попередні десятиліття в русі розвитку ін-

новаційних тенденцій реформування педагогічної освіти. Їх значення полягає у теоретичному обґрунтуванні, створенні моделей і логічних схем педагогічної діяльності, формуванні положень та закономірностей. Формування професійно важливих якостей, педагогічних умінь і здібностей, компетентної готовності до педагогічної діяльності, дослідження характеристик високопродуктивної педагогічної праці (Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, В. Сластьонін, Р. Хмелюк та ін.).

Це сприяло суттєвому просуванню комплексної науки про вчителя і педагогічну працю як галузь психолого-педагогічних знань та заклало об'єктивні передумови для підготовки освітянських кадрів, що відбувається на тлі пошуку ефективних шляхів реформування педагогічної освіти, підвищення її якості, переосмислення цілей модернізації змісту і технологій.

У психолого-педагогічній літературі кількох останніх десятиліть досліджені наукові основи змісту, сутності, структури та функціонального складу професійно-педагогічного спілкування (О. Бодальов, В. Гаркуша, І. Зимня, К. Казюта, В. Кан-Калик, О. Киричук, Г. Ковальов, Я. Коломінський, О. Леонтєв, А. Маркова, О. Мудрик, В. Семиченко, Л. Столяренко). Різноманітні аспекти проблеми формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів знайшли відображення у роботах сучасних науковців: Г. Балла, Л. Барановської, С. Братченка, В. Грехнєва, І. Зязюна, К. Левітана, Л. Петровської, М. Рибакіної, Г. Риданової, С. Рябченко, І. Синиці, А. Співаковської, І. Тодорової, І. Чернокозова та ін. Проблема комунікативної діяльності учителів посідає важливе місце у працях класиків П. Блонського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Підхід до спілкування як особливого компонента педагогічної діяльності та питання комунікативної підготовки майбутнього вчителя розкриваються в роботах В. Кан-Калика, В. Кашніцького, О. Леонтєва, О. Мудрика, С. Орлова, Н. Тамариної, Є. Шиянова. Питання професійної та комунікативної компетентності розглядалися Л. Журавльовим, І. Зязюном, Н. Кузьміною, М. Лук'яновим, О. Лебедєвим, А. Панфіловою, Т. Паніною, В. Сластьоніним та ін. Не дивлячись на ґрунтовність та різнобічність досліджень, залишаються маловивченими зміст, сутність та структура активної творчо-комунікативної позиції, етапи, механізми, умови й технології її формування у майбутніх педагогів.

Теоретичний аналіз ключових понять дослідження – «творча особистість», «позиція особистості», «спілкування», «комунікативна позиція», «комунікативна активність» – дав змогу засвідчити актуальність проблеми та множинність підходів до її розуміння. У поглядах науковців не існує єдиної точки зору щодо розуміння сутності творчої комунікативної позиції особистості.

Для спеціалістів достатню складність у подальшому вирішенні досліджуваної проблеми становить невизначеність поняття «позиція». Спроби піддати аналізу поняття «позиція» достатньо багаточисленні й існує різний зміст дефініцій. Зміст та сутність його розглядається у філософії, соціології, психології та, перш за все, у педагогії.

Саме позиція виступає показником цінності особистості, виражає її моральні характеристики. Розвиток

позиції постійно стимулюється духовним ростом особистості, який включає у себе її розумовий, емоційний та вольовий потенціал. А вироблення особистісної позиції – процес неперервний і обумовлений. Зовні він виявляється через діяльність, зміст якої відображує рівень засвоєння особистістю визнаних у суспільстві норм і цінностей і впливає на вибір можливостей реалізації дій, рішень, вчинків на кожному етапі людського життя [9].

Оскільки наше дослідження стосується творчої комунікативної позиції, вважаємо, що для визначення сутності й змісту цього поняття та логічного взаємозв'язку всіх його складових необхідний також аналіз такого поняття як «творча особистість».

О. Пехота визначає творчу особистість як креативну особистість, «яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню високих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності» [10].

Потреби сучасного суспільства, його духовних і матеріальних сфер визначають проблему спілкування надзвичайно актуальною, тому що існування людини можливе лише в процесі спілкування, яке виступає універсальною умовою людського буття. Саме в умовах різнопланового спілкування відбувається процес соціалізації особистості, її залучення до духовних та матеріальних цінностей суспільства, знайомство з його традиціями. Ще В. Сухомлинський бачив у спілкуванні дзеркало загальної культури людини, мірило її інтелектуального багатства, показник кругозору, ерудиції. Він зазначав, що потрібно створити таке спілкування, щоб кожне слово пробуджувало внутрішні духовні сили, викликало внутрішню роботу розуму і серця, спрямовану на самопізнання і самовдосконалення [11].

Основною ознакою спілкування є встановлення особливих стосунків, які характеризуються душевною спільністю, взаємодовірою, відкритістю, доброзичливістю [11]. На думку А. Петровського [12], людина стає особистістю у процесі спілкування, входження у суспільство, з яким вона постійно контактує. У процесі комунікації кожна людина, яка є активним суб'єктом взаємодії, пізнає оточуючий його соціальний, природний та предметний світ, розвиваючи та поглиблюючи свої відношення з ним. У комунікативній діяльності відбувається процес самопізнання і самореалізації особистості, її розвиток, становлення та індивідуалізація.

Оскільки неможливо уявити розвиток людини, саме існування індивіда як особистості, його зв'язку з суспільством поза процесом спілкування з іншими людьми, цілком пояснюваним є той факт, що вивченню проблем спілкування приділяється значна увага у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених, які представляють різні напрями людинознавства (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Г. Батищев, Л. Буєва, Л. Виготський, А. Добрович, І. Зимня, М. Каган, К. Казюта, В. Кан-Калик, О. Киричук, О. Леонтєв, Б. Ломов, А. Мелік-Пашаєв, Дж. Мід, Б. Паригін, А. Петровський, С. Рубінштейн, В. Семиченко, В. Соковнін, Л. Столяренко, Е. Уілсон, Т. Шибутані, П. Якобсон, К. Ясперс та інші) [13, 14]. І як закономірний результат – відсутність єд-

ності у тлумаченні природи походження, сутності, змісту та структури процесу спілкування.

Але, не зважаючи на різноманітність точок зору, підходів, поглядів дослідників на зміст, сутність, структуру процесу спілкування, науковці сходяться у тому, що спілкування є невідмінною умовою інтелектуальної і соціальної діяльності людини, її всебічного духовного й фізичного розвитку, найважливішим джерелом пізнання світу, збагачення знань, думок, переживань, почуттів, духовності особистості. Спілкування має взаємний характер, оскільки кожний з партнерів шукає в іншому його внутрішній світ, моральні якості. Але це можливо лише за умови узгодження зовнішніх та внутрішніх чинників, які полягають у взаєморозумінні, психологічній та емоційній сумісності, а також, що не менш важливо, від цілей, завдань, форм організації, умов, рівня знань, умінь і навичок спілкування.

Найближчою за змістом, сутністю та структурою до досліджуваного педагогічного феномену виступає комунікативна активність особистості. Аналіз досліджень, присвячених феноменології комунікативної активності показує, що підходи до її розуміння і вивчення у науковій теорії та практиці різні. Комунікативна активність у сучасній науці вивчається у різних концептуальних межах. Активність у спілкуванні у науковій літературі визначається і як стан людей, які взаємодіють, і як якість комунікативної діяльності, і як прояв творчого ставлення до партнера по спілкуванню, і як особистісне утворення.

Комунікативна активність базується на особистісній активності та формується в процесі комунікативної діяльності, істотно впливаючи на якість цієї комунікативної діяльності.

Так, у роботах О. Бодальова комунікативна активність аналізується з позицій системності, динамічності та розвитку. О. Бодальов відзначає, що активність у спілкуванні – складне психологічне утворення, складовими якого є пізнавальна, емоційно-потребнісна і поведінкова сфери [2].

В. Бехтерев під активністю людини «в сфері співпраці та спілкування» розуміє вміння слухати і чути інших в спільній діяльності і спілкуванні; здатність до діалогу; доброзичливе ставлення до людей, довіра до них; орієнтування на позитивні сторони і якості оточуючих [1].

Мета статті – визначити розвиток особистісної потреби у комунікативній діяльності, забезпечення високого рівня володіння системою комунікативних умінь.

4. Матеріали та методи досліджень

Порівняльний інтерпретаційний аналіз основних дефініцій дослідження на матеріалі широкого масиву джерельної бази дозволив нам виробити комплексний погляд на сутність і зміст досліджуваного феномена, який до цього розглядався в науковій літературі здебільшого поелементно, через окремі сторони цього багатоскладового поняття та визначити активну творчо-комунікативну позицію як складне особистісне утворення, яке характеризується наявністю інтересу та стійкої потреби у систематичному спілкуванні, емоційним задоволенням на всіх етапах комунікативної діяльності, здатністю осмислювати процес спілкування,

сформованістю комунікативної культури та умінь й навичок взаємодопомоги, творчого спілкування з дітьми, здатністю встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, а також оволодінням якостями, що важливі для міжособистісних стосунків. Активна творчо-комунікативна позиція виявляється, перш за все, у потребі та вмінні висувати оригінальні комунікативно-педагогічні проблеми, знаходити нестандартні способи їх вирішення, використовувати отримані знання та набутий соціально-комунікативний досвід у нових педагогічних ситуаціях, що обумовлює установку на самовдосконалення особистості на розвиток творчо-комунікативних здібностей, умінь та навичок.

Усвідомлення власних цілей та бажання; вміння орієнтуватися у потоці інформації та самостійно добувати необхідні відомості; віра у себе, у можливість досягнення успіху в запланованих справах; усвідомлення права на вибір у будь-якій конкурсній ситуації – не лише мене обирають, але й я обираю; вміння звертатися та використовувати допомогу інших людей, робити їх співниками при реалізації своїх планів; вміння діставати користь з помилок, вчитися на власному досвіді та на досвіді інших людей; натрапляючи на перешкоду, шукати нові способи її обійти; відчуття достатніх сил та енергії для реалізації своїх цілей; прагнення до здобуття досвіду, випробувань себе у нових галузях; неперервне усвідомлення й корекція своїх дій у залежності від отриманих результатів; вміння враховувати думки інших людей, не втрачаючи власної позиції, – усе це є характеристиками активної творчо-комунікативної позиції особистості.

Комунікативна активність включає в себе:

- емоційний компонент, що виявляється у почуттях симпатії, товариськості, дружби;
- пізнавальний компонент, що виявляється в зацікавленому пізнанні учнем своїх ровесників;
- ціннісно-орієнтаційний компонент, що знаходить свій вияв у вмінні адекватно оцінювати ті чи інші якості особи, орієнтуючись при цьому на суспільно значущі критерії;
- предметно-дійовий, що виявляється в піклуванні про ровесників, старших і молодших за себе [7].

Теоретичний аналіз ключових понять дозволив нам визначити ознаки активної творчо-комунікативної позиції майбутнього вчителя, які виявляються у таких показниках:

- володіння фундаментальними комунікативними знаннями, вміннями та навичками (вольові якості, соціальна перцепція, вміння мовленнєвого спілкування, вміння невербального контакту тощо), культурою спілкування;
- наявність у комунікативній діяльності майбутнього вчителя ціннісних життєвих орієнтирів, соціальна спрямованість особистості на засвоєння знань, умінь, навичок;
- потреба у спілкуванні (прагнення до спілкування);
- інтерес до самого процесу спілкування, самостійність, відповідальність, ініціативність;
- здібність швидко й нестандартно розв'язувати комунікативні навчальні завдання;
- готовність до комунікативної та творчої діяльності; готовність до гармонізації інтелектуального та

емоційного у педагогічному процесі;

– прагнення до саморозвитку, самоосвіти та самовираження;

– наявність емпатійних та рефлексивних здібностей;

– здібність до інноваційної діяльності.

Активна творчо-комунікативна позиція майбутніх педагогів як особистісне утворення представляє собою багатокomпонентну структуру. Нами за допомогою теоретичного аналізу наукових джерел з проблематики дослідження, самооцінок, експертних оцінок, спостереження за комунікативною діяльністю студентів вищих педагогічних навчальних закладів була визначена структура досліджуваного педагогічного явища, яка включає у себе п'ять взаємопов'язаних компонентів.

Розглядаючи активну творчо-комунікативну позицію майбутніх учителів як єдність її компонентів: когнітивного, аксіологічного, праксеологічного, творчого та афективного, ми оцінюємо її сформованість за наступними критеріями: пізнавально-рефлексивний, потребнісно-мотиваційний, практично-дійовий, особистісно-творчий, емоційно-вольовий. При виділенні критеріїв сформованості активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів ми враховували такі вимоги: критерії повинні розкриватися через ряд показників, у міру прояву яких можна судити про бі-

льшу чи меншу міру вираженості даного критерію; критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі і просторі (табл. 1).

Дослідження сутності, змісту та структури активної творчо-комунікативної позиції студентської молоді обумовило розробку педагогічної моделі формування цього складного особистісного утворення.

У розробці запропонованої моделі ми виходили з твердження, що педагогічна підготовка майбутнього вчителя складається з фундаментальних блоків: теоретичного, практичного та результативного. У структурі експериментальної моделі ми виділяємо мету та завдання, які є підґрунтям формування у студентів активної творчо-комунікативної позиції. Так, метою було визначено розвиток особистісної потреби у комунікативній діяльності; забезпечення високого рівня володіння системою комунікативних умінь (загальних та специфічних комунікативних умінь; експресивних умінь; перцептивно-рефлексивних умінь); контроль ефективності спілкування на основі встановлення зворотного зв'язку; забезпечення соціальної спрямованості особистості на засвоєння знань, умінь, навичок та творчого підходу до розв'язання комунікативних завдань; формування позитивної Я-концепції та адекватних вимогам професійної діяльності психоемоційних станів.

Таблиця 1

Компоненти, критерії та показники активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів

Структурні компоненти	Критерії вияву	Показники сформованості
Когнітивний	Пізнавально-рефлексивний	Рівень знань про сутність, функції, структуру, особливості спілкування; рівень знань про професійно-педагогічне спілкування та його специфіку; рівень знань про стилі спілкування; здатність осмислювати процес спілкування, прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації, контролювати ефективність спілкування; здатність до самопізнання та рефлексії; наявність арсеналу комунікативних методів, прийомів, засобів; прагнення до вдосконалення професійних знань, умінь та навичок.
Аксіологічний	Потребнісно-мотиваційний	Особистісна потреба у спілкуванні, інтерес до нього; усвідомлення особистої та професійної значущості відповідного рівня творчої комунікативної позиції; наявність ціннісних життєвих принципів та орієнтирів у сфері спілкування; прагнення за власним бажанням та ініціативою брати участь у комунікативній діяльності; соціальна спрямованість особистості на засвоєння знань, умінь та навичок; здатність до об'єктивної оцінки поведінки і вчинків навколишніх та своїх власних; орієнтованість на особистісну модель взаємодії.
Праксеологічний	Практично-дійовий	Рівень сформованості загальних та специфічних комунікативних умінь; рівень сформованості експресивних умінь; рівень сформованості перцептивно-рефлексивних умінь; рівень розвитку культури мовлення; рівень сформованості особистісно-значущих для професійно-педагогічного спілкування якостей та рис; наявність досвіду соціально-комунікативної діяльності; потенціал саморозвитку комунікативної позиції
Творчий	Особистісно-творчий	Рівень розвитку творчого мислення, внаслідок якого спілкування виступає як різновид педагогічної творчості; креативність та її прояв у педагогічному спілкуванні; пошук творчих підходів до розв'язання комунікативних завдань, уміння висувати оригінальні комунікативно-педагогічні проблеми та знаходити нестандартні способи їх вирішення
Афективний	Емоційно-вольовий	Гуманістична установка на спілкування; рівень ідентифікації із соціальними та майбутніми виконуваними професійними ролями; психоемоційні стани, адекватні вимогам професійної діяльності; позитивна Я-концепція; задоволення від комунікативної діяльності; рівень розвитку емпатії; рівень розвитку педагогічної інтуїції та педагогічного оптимізму; наявність вольових якостей, що дозволяють продуктивно долати стресові ситуації

У зв'язку з поставленою метою було визначено основні завдання формування у студентів педагогічних спеціальностей активної творчо-комунікативної позиції:

– ознайомити майбутніх фахівців із системою знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема;

– розвинути здатність осмислювати процес спілкування, прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації;

– сформувати стійку потребу у спілкуванні, відповідний інтерес до комунікативного процесу, прагнення студентів за власним бажанням брати участь у комунікативній діяльності, відповідні ціннісні життєві принципи, орієнтири та мотиви у сфері спілкування;

– сприяти формуванню високого рівня ідентифікації із виконуваними професійними та соціальними ролями й комплексному та систематичному застосуванню майбутніми вчителями системи комунікативних умінь і навичок у подальшому професійному та особистісному зростанні.

Враховуючи мету та завдання формування активної творчо-комунікативної позиції студентів вищих педагогічних навчальних закладів, визначено її зміст. Він передбачає оволодіння майбутніми фахівцями системою знань, умінь та навичок продуктивної комунікативної діяльності, яка забезпечує ефективне формування творчої комунікативної позиції особистості та є необхідною для результативного здійснення професійної діяльності.

Зміст формування активної творчо-комунікативної позиції студентів спрямований на вирішення конкретних, чітко окреслених завдань за допомогою певних технологій та методів на кожному етапі формування досліджуваного особистісного утворення.

На цільовому етапі усвідомлення студентами своєї позиції у спілкуванні, визначення мети, завдань, орієнтирів власної комунікативної діяльності доречним є використання тренінгової технології, задачного та ігрового підходів, методу бесіди та розробки студентами індивідуальної програми та плану професійного самовдосконалення на основі вивчення власного рівня активної комунікативної позиції, визначення особистісних рис, важливих для продуктивного спілкування в особистісній та професійній сферах.

На етапі планування власної комунікативної діяльності можливе застосування тренінгів особистісного росту, технології проблемного та діалогічного навчання, методів бесіди, диспуту, конференції, годин спілкування.

За допомогою особистісно-орієнтованої технології (на основі принципу ролівої перспективи) та семінарів, практикумів, вирішення проблемних ситуацій можна забезпечити здійснення практичної діяльності, спрямованої на самостійне отримання нових знань, формування певних комунікативних якостей та оволодіння необхідними вміннями та навичками спілкування.

Оцінка, контроль та корекція своєї комунікативної позиції здійснюється при застосуванні тренінгової, імітаційно-ігрової та задачного підходів. На цьому етапі доцільними будуть такі методи, як роліві, ділові та творчі ігри, дискусії, тренінги, підготовка конкурсних робіт та доповідей на студентські конференції.

Схему поетапного формування активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів представлено на рис. 1. Відповідно до етапу формування активної творчо-комунікативної позиції визначено мету і завдання, а також технології та методи, що сприяють досягненню мети кожного етапу та реалізації визначених завдань.

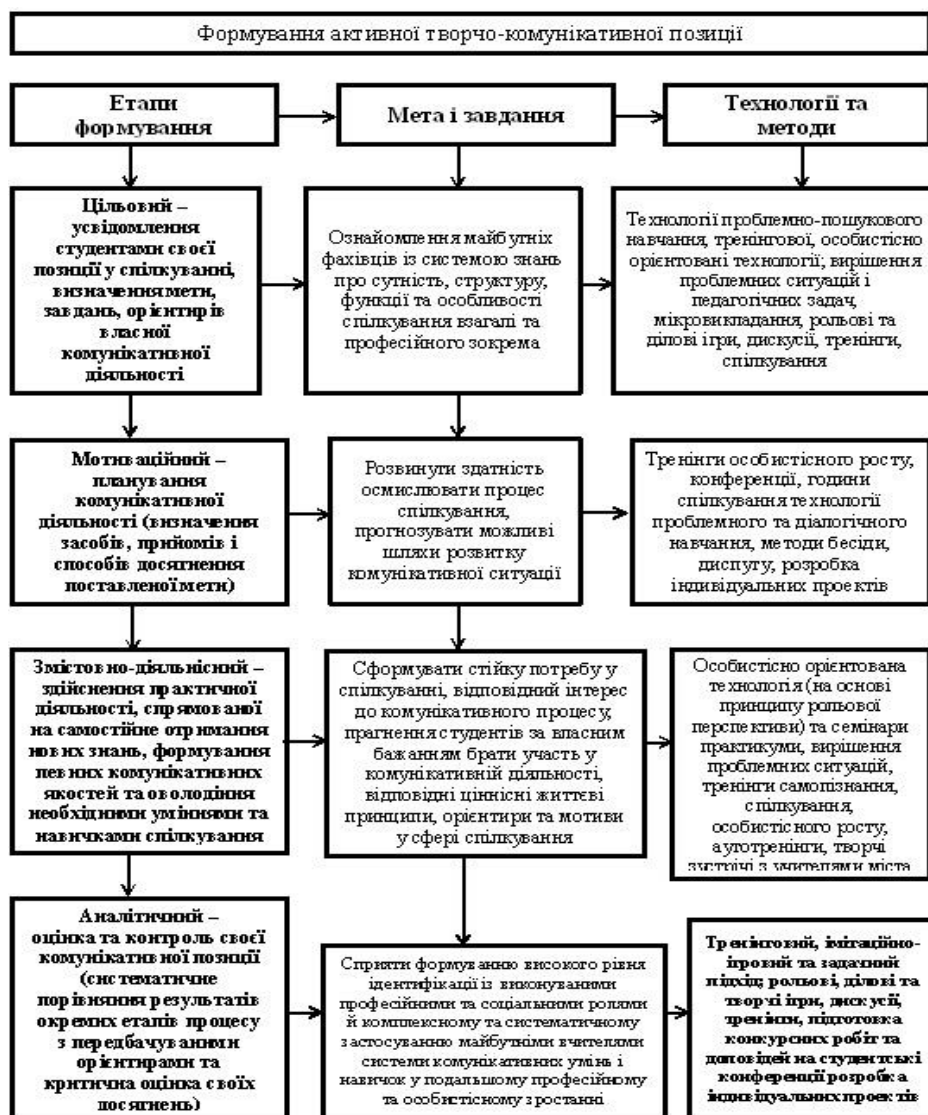

Рис. 1. Схema поетапного формування активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів

5. Результати дослідження

Результативність формування активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів передбачає певні рівні сформованості досліджуваного особистісного утворення. Вони визначаються на основі компонентів, критеріїв та показників творчої комунікативної позиції. Залежно від міри їх прояву та відповідного ступеня розвиненості основних компонентів творчо-комунікативної позиції було визначено чотири рівні сформованості її основ у майбутніх учителів – високий, достатній, середній, початковий.

6. Висновки

Таким чином, враховуючи, що формування активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів виступає основою їхнього професійного становлення, необхідне визначення сукупності вихідних засад, принципів, умов, етапів, організаційних форм у вигляді навчальних дисциплін комунікативної спрямованості, їх навчально-методичне забезпечення, а також здійснення апробації науково-методичної, системи формування активної творчо-комунікативної позиції у навчальному, процесі вищої педагогічної школи. Подальшого вивчення потребують такі аспекти проблеми, як: розробка індивідуальних моделей активізації творчо-комунікативної позиції студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; вивчення можливостей інноваційних педагогічних технологій з метою ефективного впливу на формування активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів.

Література

1. Бехтерев, В. Ф. Активность личности: психолого-педагогические аспекты воспитания в современных условиях : учебное пособие [Текст] / В. Ф. Бехтерев. – Красноярск : КГУ, 1996. – 140 с.
2. Бодалёв, А. А. Психология общения [Текст] / А. А. Бодалёв. – М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
3. Бюева, Л. П. Человек: деятельность и общение [Текст] / Л. П. Бюева. – М. : Мысль, 1978. – 216 с.
4. Васюра, С. А. Коммуникативная активность школьников подросткового возраста и ее развитие [Текст] / С. А. Васюра // Психологическая наука и образование. – 2002. – № 3. – С. 35–44.
5. Волошина, Т. В. Психологические механизмы повышения уровня активности общения [Текст] : дис. ... канд. психол. наук / Т. В. Волошина. – Новосибирск, 1996. – 144 с.
6. Киричук, В. О. Психолого-педагогические условия стимулирования социально-коммуникативной активности старшеклассников [Текст] : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Теорія та методика професійної освіти» / В. О. Киричук. – К. : НПУ, 1998. – 18 с.
7. Киричук, О. В. Формування в учнів активної життєвої позиції [Текст] / О. В. Киричук. – К. : Рад. Школа, 1983. – 137 с.

8. Косова, Н. М. Формирование коммуникативной активности учителя [Текст] : дис. кандидата псих. наук : 19.00.07 / Н. М. Косова. – М., 1988. – 258 с.

9. Лазебна, О. М. Формування активної екологічної позиції підлітків [Текст] : дис. кандидата пед. наук : 13.00.07 / О. М. Лазебна – К., 2004. – 219 с.

10. Пехота, О. М. Освітні технології [Текст] : навч. - метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Куктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : Видавництво «А.С.К.», 2003. – 160 с.

11. Сухомлинський, В. О. Батьківська педагогіка [Текст] / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1978. – 263 с.

12. Петровский, А. В. Психология [Текст] / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М. : Академия, 2006. – № 5. – 512 с.

13. Рыжов, В. В. Психологические основы коммуникативной психологии: дис. док. психол. наук : 13.00.05 [Текст] / В. В. Рыжов. – Нижний Новгород, 1995. – 323 с.

14. Губский, Б. Ф. Философский энциклопедический словарь [Текст] / под ред. Б. Ф. Губского, Г. В. Кораблевой. – М. : ИНФРА, 1997. – 576 с.

References

1. Behterev, V. F. (1996). Aktivnost lichnosti: psihologo-pedagogicheskie aspektyi vospitaniya v sovremennyih usloviyah : uchebnoe posobie. KGU, 140.
2. Bodalev, A. A. (1996). Psihologiya obscheniya. Moscow : Izdatelstvo «Institut prakticheskoy psihologii», Voronezh : NPO «MODEK», 256.
3. Bueva, L. P. (1978). Chelovek: deyatelnost i obschenie. Moscow : Myisl, 216.
4. Vasyura, S. A. (2002). Kommunikativnaya aktivnost shkolnikov podrostkovogo vozrasta i ee razvitie. Psihologicheskaya nauka i obrazovanie, 3. 35–44
5. Voloshina, T. V. (1996). Psihologicheskie mehanizmyi povyisheniya urovnya aktivnosti obscheniya : ds. ... kand. psihol. nauk. Novosibirsk, 144.
6. Kirichuk, V. O. (1998). Psihologo-pedagogichni umovi stimulyuvannya sotsialno-komunikativnoi aktivnosti starshoklasnikiv : avtoref. dis. na zdobuttya stupenya kand. pед. nauk : 13.00.01 «Teoriya ta metodika profesiynoi osviti». Kyiv : NPU, 18.
7. Kirichuk, O. V. (1983). Formuvannja v uchniv aktyvnoi' zhyttjevoi' pozycii'. Kyiv : Rad. Shkola, 137.
8. Kosova, N. M. (1988). Formirovanie kommunikativnoy aktivnosti uchitelya : dis. kandidata psih. nauk : 19.00.07. Moscow, 258.
9. Lazebna, O. M. (2004). Formuvannja aktyvnoi' ekologichnoi' pozycii' pidlitkiv [Tekst] : dys. kandydata ped. nauk : 13.00.07. Kyiv, 219.
10. Pjehota, O. M., Kuktenko, A. Z., Ljubars'ka, O. M. et al. (2003). Osvitni tehnologii' : navch. - metod. posibnyk. Kyiv : Vydavnyctvo «A.S.K.», 160.
11. Suhomlyns'kyj, V. O. (1978). Bat'kivs'ka pedagogika. Kyiv : Radjans'ka shkola, 263.
12. Petrovskij, A. V., Jaroshevskij, M. G. (2006). Psihologija. Moscow : Akademija, 5, 512.
13. Ryzhov, V. V. (1995). Psihologicheskie osnovy kommunikativnoj psihologii: dis. dok. psihol. nauk : 13.00.05. Nizhnij Novgorod, 323.
14. Gubskij, B. F., Korabl'jovoj, G. V. (1997). Filsofskij jenciklopedicheskij slovar'. Moscow : INFRA, 576.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Дехтяренко Т. М.
Дата надходження рукопису 20.06.2015*

Левченко Людмила Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту, Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка м. Суми, вул. Роменська 87, Суми, Україна, 40000
E-mail: ipp-sumy@yandex.ua